

EXPRES-ANALIZĂ NR. 73, DATA: 06/12/2011

DESPRE UNUL DIN PARADOXURILE PIEȚEI MOLDOVENEȘTI DE CARBURANȚI

ADRIAN LUPUȘOR

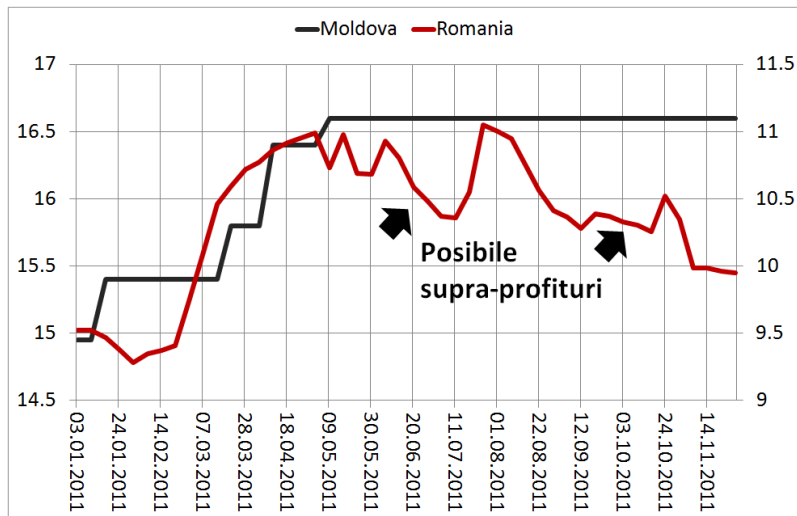
În situația în care prețurile locale depind preponderent de cele de import, ar fi logic să ne așteptăm ca fluctuațiile externe să-și găsească o anumită reflecție și pe piața internă. Nu și în cazul pieței moldovenești de carburanți. Astfel, deși prețurile de import formează circa 55%-60% din prețului final la benzină și motorină, companiile petroliere autohtone ezită să ajusteze prețurile locale la variațiile prețurilor externe. Prin urmare, în pofida multiplelor episoade de ieftinire a cotațiilor bursiere și de apreciere a monedei naționale, din luna mai și până în prezent prețurile locale la benzină și motorină au rămas neschimbate. Situația pare și mai bizară dacă o comparăm cu cea din România – principalul furnizor de carburanți în Moldova – unde companiile ajustează prețurile de câteva ori pe lună. În cadrul acestei scurte analize vom încerca să găsim explicația acestui paradox, să identificăm beneficiarii și perdanții, precum și să schițăm posibilele soluții care ar trebui întreprinse de decidenții de politici.

COSTURILE DE OPORTUNITATE ALE UNUI CADRU CONCURRENTIAL ȘI REGULATOR DEFICIENT

Vizualizarea grafică a fluctuațiilor prețului la benzină în Moldova și România pe parcursul anului curent ne permite să înțelegem mai bine gravitatea problemei pe care o abordăm (figura 1). Astfel, pe lângă faptul că per ansamblu, prețurile în Moldova par mult mai rigide, există și diferențe vizibile între ajustările făcute în perioade de ieftinire și scumpire. Spre exemplu, în primele 5 luni din 2011, când carburanții s-au scumpit pe plan regional, companiile petroliere moldovenești nu au ezitat să mărească prețurile interne cu 11% la benzină și 18% la motorină. Însă în a doua jumătate a anului curent, în pofida perioadelor de apreciere a monedei naționale și de ieftinire a carburanților la bursele regionale, prețurile locale au rămas neschimbate. Acest comportament asimetric a companiilor petroliere din Moldova persistă pe parcursul ultimilor ani, fapt ce a fost demonstrat anterior de către EXPERT-GRUP prin intermediul unui simplu model econometric¹.

¹ Expres-analiză nr. 53 – Misterele Pieței de carburanți, A. Lupușor, <http://expert-grup.org/index.php?go=biblioteca&n=210>

Figura 1: Prețul fără taxe a benzinei A-95 în România, transformat în lei moldovenești și prețul benzinei A-95 în Moldova

Sursa: ANRE, European Energy Commission și calculele autorului

Cauzele principale ale acestei rigidități a prețurilor derivă din carențele cadrului concurențial și regulator a pieței moldovenești de carburanți. Astfel, principalele probleme țin de:

- *Nivelul înalt de concentrare a pieții.* Două companii controlează peste jumătate din importurile de benzină (Lukoil Moldova și Petrom Moldova) și motorină (Lukoil Moldova și Tirex-Petrol). Este evident că în asemenea situație probabilitatea unor aranjamente necompetitive între participanții pieței este foarte înaltă. Drept dovadă este faptul că ajustările de preț sunt efectuate practic simultan, iar prețurile de la panou sunt identice (cu excepția companiei Bemol, care beneficiază de facilități fiscale).
- *Existența unor bariere pentru intrarea pe piață a noilor jucători.* Nivelul înalt de concentrare a pieții mai este explicat și de cadrul regulator. Astfel, conform Legii nr. 461-XV cu privire la piața produselor petroliere, pentru obținerea licenței pentru import și comerț cu ridicata, compania trebuie să dețină spații de depozitare de minim 5 mii m³ (echivalent cu circa 100 vagoane de tren) și să posede un capital statutar minim de 8 milioane de lei. În acest fel legislația protejează poziția de piață a companiilor mari, pentru care cerințele impuse nu reprezintă o problemă, în timp ce pentru companiile mai mici acestea sunt exagerate. Prin urmare, companiile mai mici activează, în mare parte, în baza licenței pentru comerț cu amănuntul, care interzice importul și comerțul cu ridicata. Mai mult decât atât, cadrul regulator obligă comercianții cu amănuntul să achiziționeze produsele petroliere numai (!) de la importatori care, de regulă, sunt companii mari. Având în vedere faptul că importatorii activează inclusiv pe segmentul de comerț cu amănuntul, este creată situația în care companiile care nu dețin licență de import sunt obligate să se aprovizioneze de la concurenții săi. Prin urmare, activitatea companiilor mici este

vădit restricționată de către cadrul regulator, acestea fiind discriminate în raport cu companiile mari.

- *Preavizarea modificărilor de prețuri.* Metodologia privind formarea prețurilor prevede o perioadă de minim 3 zile în care companiile trebuie să notifice ANRE și să prezinte calcule privind noile prețuri pentru a obține aprobarea organului de reglementare. Aceasta frânează esențial procesul de ajustare a prețurilor locale, datorită perioadei dintre necesitatea reală a ajustării și aprobarea organului de reglementare. Totodată, aceasta poate servi drept pârgie de influență politică asupra companiilor petroliere în anumite perioade de timp. Spre exemplu, în perioadele electorale sau în ajunul lucrărilor sezoniere agricole organul de reglementare ar putea fi tentată să refuze sau să amâne pentru o anumită perioadă de timp cererile companiilor petroliere de majorare a prețurilor.
- *Stocurile.* Metoda de plafonare a ratei de rentabilitate predispozează companiile să acumuleze stocuri mai mari, luând în calcul faptul că cheltuielile aferente întreținerii acestora sunt deductibile. Prin urmare, scumpirea/ieftinirea carburanților la burse vine cu o întârziere mai mare, până nu se epuizează stocurile procurate la prețurile vechi. Acest factor este amplificat și de faptul că companiile petroliere moldovenești, datorită producerii interne infime, sunt dublu dependente de stocurile proprii și de cele ale partenerilor externi, fapt ce, la fel, se transpune printr-o ajustare de preț mai lentă.

CINE SUNT PERDANȚII ȘI CINE SUNT BENEFICIARII?

Această rigiditate a prețurilor la carburanți, asociată cu o ajustare asimetrică a prețurilor locale la cele externe permite companiilor petroliere, în anumite perioade de timp, să acumuleze supra-profituri. Astfel, potrivit figurii 1, pe parcursul anului curent au existat cel puțin 2 astfel de perioade. Prin urmare, este absolut evident faptul că *principalii beneficiari ai acestei situații sunt companiile petroliere.* Acestea acumulează surplusuri din contul consumatorilor care de cele mai multe ori sunt nevoiți să plătească prețuri nejustificat de înalte. Spre exemplu, deși prețul final la benzină în Moldova este net inferior celor din UE, prețul fără impozite este practic la nivelul mediei din UE și chiar superior sau similar cu multe state net importatoare de produse petroliere (ex: Luxemburg, Irlanda, Slovenia, Letonia, Malta). Totodată, aceasta afectează și nivelul general al prețurilor producătorilor locali care folosesc masiv carburanții în procesul de producție și distribuție și, prin urmare, afectează competitivitatea prin preț a acestora.

Un alt beneficiar important este statul, pentru care nivelul nejustificat de înalt al prețurilor nu face decât să aducă acumulări mai mari la buget. Astfel, încasările din TVA și accize în urma comercializării benzinei, motorinei și a gazului lichefiat, în 2010, au constituit aproximativ circa 10% din veniturile totale și 13,5% din veniturile fiscale la bugetul de stat.

Să nu uităm însă că aplicarea unui preț nejustificat de mare implică nu doar surplusuri pentru producător și pierderi pentru cumpărător, dar și importante costuri pentru economie în general.

CE URMEAZĂ DE FĂCUT?

Rigiditatea prețurilor locale la carburanți este un simptom clar al unui cadru concurențial și regulator deficient, dar și servește drept o sursă importantă de costuri pentru economie. Prioritatea de bază a decidenților de politici ar trebui să fie liberalizarea deplină a pieței prin demontarea barierelor de intrare pe piață și a altor forme de reglementare redundantă, precum și ameliorarea concurenței dintre participanți. În acest sens, pe termen scurt sunt necesare cel puțin următoarele acțiuni:

- Modificarea articolului 13 din Legea privind piața produselor petroliere prin eliminarea cerințelor ca compania să dețină depozite petroliere în volum de minim 5 mii m³ și a unui capital propriu de minim 8 milioane de lei pentru obținerea licenței de import și comercializare cu ridicata a benzinei și motorinei.
- Modificarea punctului 5 din Regulamentul cu privire la comercializarea cu amănuntul a produselor petroliere în sensul eliminării obligativității comercianților cu amănuntul să achiziționeze cu ridicata produse petroliere numai de la importatori.
- Stabilirea unui singur tip de licență pentru comerțul cu amănuntul și ridicata a produselor petroliere. Astfel, vor fi eliminate cazurile de discriminare prin care importatorii și comercianții cu ridicata au dreptul și la comerț cu amănuntul, iar cei cu amănuntul nu au dreptul la comerțul cu ridicata.
- Simplificarea formulei de calcul a prețurilor de comercializare a produselor petroliere pentru a asigura transparența formării prețurilor.
- Excluderea punctului 4.8 din Metodologia aplicării și calculării prețurilor la produsele petroliere conform căreia companiile trebuie să notifice ANRE înainte de punere în aplicare a noilor prețuri.

EXPERT-GRUP este un centru analitic independent din Republica Moldova, a cărui misiune este de încuraja gândirea liberă și netrivială, fapt ce va permite instituției să fie un lider în furnizarea unor analize economice obiective și să promoveze în mod eficient idei și soluții inovatoare pentru problemele economice cu care se confruntă Republica Moldova în procesul transformării economice, dezvoltării societale și integrării europene. Date de contact: MD-2012, Moldova, Chișinău, str. Columna 133, oficiul 1; telefon: 930014, fax: 211599, email: info@expert-grup.org, web: www.expert-grup.org

Acest material/publicație este realizat de „Centrul Analitic Independent EXPERT-GRUP” cu suportul Fundației Est-Europene, din resursele acordate de Guvernul Suediei și Ministerul Afacerilor Externe al Danemarcei/DANIDA prin intermediul Agenției Suedeze pentru Dezvoltare și Cooperare Internațională (Sida). Opiniile exprimate aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al Fundației Est-Europene, Guvernului Suediei, Sida sau Ministerului Afacerilor Externe al Danemarcei/DANIDA.

Ministry of Foreign Affairs
of Denmark
DANIDA